

Nationaal Park
Drents-Friese Wold

Nationaal Park
Dwingelderveld

Informatiebulletin

VELDWIJZER

Herstel bloemrijke topnatuur van start

Heischraal grasland onder de loep

In dit nummer

- Nieuwe herders, nieuwe schaapskooi Ruinen
- IVN Westerveld op de bres voor bijen
- Bijenparadijs Dwingelderveld
- Binnenkijken in havezate Oldengaerde
- Nieuws van het project Drents-Friese Wold en Leggelderveld
- Landgoed Boschoord
- Grauwe klauwier
- Zwarte specht
- Interview particulier beheerder Westra van Holthe
- Infocentrum toegangspoort Holtingerveld
- Nieuwe gastheren, paddenstoelreservaten, bijzondere vogels en ander nieuws

VALKRUID HOLTINGERVELD

Jaargang 3
nummer 1 – 2017
Verschijnt 2x per jaar

Van alle soorten natuur in Nederland is heischraal grasland een van de meest bijzondere en tegelijk een van de meest bedreigde. De heischrale graslanden van het Holtingerveld zijn nog de best bewaarde van Nederland, maar ook deze staan onder druk. Maar er gloort hoop: dit jaar worden de eerste stappen op weg naar herstel gezet.

HEISCHRAAL GRASLAND HAVELTERBERG

Het is geen heide en geen gewoon grasland, maar iets ertussenin. Van oudsher kwam heischraal grasland voor op overgangen, zoals die van heide naar beekdalhooiland. Ook bodem, water en beheer hebben er mee te maken. Zo vond je bloemrijk heischraal grasland in vochtige heidevelden met keileem ondiep in de bodem, en dan vooral op plaatsen waar af en toe gemaaid werd, leem werd gegraven of op een andere manier werd gerommeld in de bodem. De keileem bevat net iets meer mineralen, zoals kalk, dan de gemiddelde Drentse zandbodem. Veel prachtig bloeiende planten doen het goed op keileem. Denk aan orchideeën, knollathyrus en valkruid.

KNOLLATHYRUS

Verruiging

In dertig van de ruim 160 Nederlandse Natura 2000-gebieden komt nog heischraal grasland voor. In totaal is er in het hele land niet meer dan een kleine 40 hectare over, vaak sterk versnipperd en aangetast door verdroging en het neerdalen van stikstof uit de lucht. Die stikstof zorgt voor ongewilde bemesting en voor verruiging van de plantengroei. Daardoor zijn de meeste heischrale graslanden veel armer aan planten- en diersoorten dan pakweg dertig jaar geleden. In onze regio zijn voorbeelden van heischraal grasland te vinden op de Havelterberg (Holtingerveld), in de Schaopedobbe (Drents-Friese Wold) en in het noordoostelijk deel van het de Dwingelose heide (Dwingelderveld). Ook in deze gebieden is duidelijk achtergang te bespeuren, maar nog niet zo erg als in veel andere delen van ons land.

VALKRUID

De heischrale graslanden van het Holtingerveld zijn de beste van Nederland!

Herstel ingezet

Een groep specialisten heeft onlangs een reddingsplan voor heischrale graslanden geschreven. Daarvoor is in 2016 uitgebreid onderzoek gedaan en zijn de graslanden van nu vergeleken met de situatie van ruim twintig jaar geleden. Alle graslanden blijken aangetast of zelfs helemaal verdwenen. Pluspunt is dat de heischrale graslanden van het Holtingerveld de best ontwikkelde van heel Nederland blijken te zijn. Toch luidt de alarmklok, want uit de studie blijkt dat het vijf voor twaalf is voor dit type natuur. Ook in het Holtingerveld is de situatie zorgelijk. De beheerders Staatsbosbeheer, Ministerie van Defensie, Natuurmonumenten en particulieren zijn echter vast van plan de situatie te verbeteren. Zij willen de aanbevelingen uit het reddingsplan omzetten naar maatregelen. Daarbij horen bekende beheermaatregelen zoals maaien en afvoeren. Maar ook minder gebruikelijke maatregelen zijn in beeld, zoals herstel van de mineralenrijkdom in de bodem door het toevoegen van kalk. Ook het terugbrengen van verdwenen soorten kan onderdeel van de aanpak zijn. In de loop van dit jaar worden de eerste stappen gezet om deze kroonjuwelen van onze natuur te versterken en hun toekomst zeker te stellen.

RIETORCHIS

Ruiner kudde: nieuwe herders, nieuwe schaapskooi

Nieuwe herders

De Ruiner schaapskudde, een van de twee kuddes die het Dwingelderveld begrazen, heeft sinds begin dit jaar nieuwe herders. Het zijn Michiel Poelenije en Hanneke Luning. Hanneke is al zo'n acht jaar als hulpherder betrokken bij de kudde. Ze is geboren en getogen in Ruinen en woont daar nog steeds. Michiel heeft eerder in zijn studie milieukunde en privé ervaring opgebouwd in het hoeden van schapen en het trainen van honden. Michiel is de bedrijfsleider van de twee; Hanneke verzorgt naast het scheperen ook de Facebookpagina.

Nieuwe kooi

Sinds begin maart wordt er gebouwd aan een nieuwe schaapskooi voor de Ruiner kudde. De nieuwe kooi verrijst direct achter de oude, aan de Benderse in Ruinen dichtbij het bezoekerscentrum. Hij heeft meer dan tweemaal zo veel staloppervlak als zijn voorganger. Deze uit 1949 daterende kooi was hoognodig aan vervanging toe. Niet alleen vanwege ruimtegebrek, maar ook omdat hij in slechte staat verkeert en niet meer aan de eisen van onder meer dierenwelzijn voldoet.

De oude kooi blijft wel in stand en gaat gebruikt worden als lammerenkooi, waar de schapen en hun lammetjes aan elkaar kunnen wennen. Het gebouw, een provinciaal monument, wordt gerestaureerd en blijft de blikvanger vanaf de weg.

MICHEL POELENIJE EN HANNEKE LUNING

Er komt een verhard looppad naartoe, zodat ook rolstoelgebruikers naar binnen kunnen om van dichtbij de pasgeboren lammetjes te bewonderen.

De oude hooischaar gaat tegen de vlakte. Ervoor in de plaats komt een gebouw dat aan de voorkant dienst gaat doen als informatie- en educatiecentrum, met op de verdieping een presentatie- en vergaderruimte. Erachter komt een opslagloods. Op het terrein komt bovendien een uitzichtpunt voor bezoekers: een constructie van zeven meter hoog op een bult van drie meter, die een fraai uitzicht gaat geven over de uitgestrekte heide. Als alles volgens plan verloopt, kan de kudde in september haar nieuwe onderkomen betrekken. Daarna begint de restauratie van de oude kooi.

Kijk voor meer informatie op www.schaapskudderuinen.nl.

FOTO'S: ALBERT KERSSIES

Groot bijensymposium op 9 en 10 juni

IVN Westerveld op de bres voor bijen

Het gaat niet goed met bijen en dat is zorgelijk. Daarom besloot IVN Westerveld haar jubileum – de afdeling bestaat 25 jaar – in het teken van bijen te zetten. Er is een heel scala aan activiteiten opgezet, die heel wat losmaken, vertelt voorzitter Mariken Hornman. Hoogtepunt is het symposium 'Bijen, bermen en biodiversiteit' op 9 en 10 juni.

“Een medebestuurder kwam een keer met een boek aanzetten: ‘dit moet je lezen!’. Het was ‘Een verhaal met een engel’ van de Britse hoogleraar en bijenexpert Dave Goulson, over het leven van hommels. Een fantastisch boek, dat leest als een roman”, vertelt Mariken Hornman. “En een echte eyeopener. We realiseerden ons hoe belangrijk bijen en hommels zijn voor de verspreiding en het voortbestaan van planten. Als er geen bijen en hommels meer zouden zijn, zou de helft van de schappen van de groenteboer leeg blijven. We besloten voor ons jubileum

iets met bijen en hommels te gaan doen, onder andere in de vorm van een symposium. En wat zou het dan mooi zijn, bedachten we, als we Goulson naar Nederland konden halen. We schreven hem en hadden binnen twee dagen antwoord: ‘Ik kom graag’. Nu is hij onze keynote speaker.”

Belang van bermen

Het symposium gaat vooral over het belang van bloemrijke bermen en richt zich op iedereen die, beroepshalve of anderszins, bij het beheer daarvan betrokken is. Waarom bermen? Mariken: “In onze gemeente liggen prachtige grote natuurgebieden met veel leefruimte voor bijen en hommels. Maar als er in het tussenliggende gebied niets voor ze te halen is, kunnen ze die natuurgebieden helemaal niet bereiken. Ze hebben minstens om de paar honderd meter plekken met nectar en stuifmeel nodig. Bloeiende bermen kunnen daarin voorzien en zo als verbindingzones fungeren.” De belangstelling voor het symposium is groot: “We verwachten zo’n tweehonderd bezoekers, vooral uit Noord-Nederland, maar krijgen aanmeldingen uit het hele land. Zo verspreiden we de ‘nectarvlek’”, aldus Mariken.

Klaverknikers en insectenhôtels

Is het symposium vooral bedoeld voor de ‘professionals’, de afdeling heeft ook voor de bewoners van alles op touw gezet. “We houden informatieavonden en delen klaverknikers uit. Dat zijn balletjes aarde met klaverzaad, die mensen in de berm kunnen knikkeren, zodat een klaverlint ontstaat. Vooral rode klaver bevat veel nectar en stuifmeel. Alle basisscholen in de gemeente hebben een bouw pakket voor een groot insectenhotel gekregen en leerlingen van het voortgezet onderwijs plaatsen insectenhôtels bij zorginstellingen. We zetten bloembakken met bermenplanten in de dorpskernen, gaan fotowedstrijden organiseren en nog veel meer. Het kost vreselijk veel tijd, maar iedereen is enthousiast.”

FOTO'S: DAVE GOULSON

Het symposium 'Bijen, bermen en biodiversiteit' vindt plaats op 9 juni in het Koloniecetrum (voorheen Inforium) Frederiksoord en op 10 juni in de locatie Diever van de scholengemeenschap Stad & Esch. Het complete programma en alle andere informatie over de jubileumactiviteiten rond bijen is te vinden op de website: www.ivn.nl/afdeling/westerveld. Er is onder meer een symposiumbrochure en een jubileumflyer te downloaden. Opgave voor het symposium ook via de website.

Bijenparadijs Dwingelderveld

ZAELOWERGWANDBIJ (JOHN SMITH /
EIS KENNISCENTRUM INSECTEN)

Wist u dat er behalve de bekende honingbij zo'n 325 soorten wilde bijen en een kleine dertig soorten hommels in Nederland voorkomen?

De heide van het Dwingelderveld is een enorm belangrijk gebied voor wilde bijen. Dat was al bekend uit het verleden, maar werd nog eens dubbel en dwars bevestigd door een onderzoek dat EIS Kenniscentrum Insecten in 2016 uitvoerde in opdracht van Natuurmonumenten. Bij een inventarisatie van terreingedeelten in eigendom van Natuurmonumenten werden liefst 87 soorten wilde bijen aangetroffen, waaronder vijftien soorten van de Rode Lijst. Eén daarvan, de zadelwergzandbij, komt in Nederland zelfs vrijwel uitsluitend nog voor op het Dwingelderveld. Ook van de tormentilzandbij en de heidehommel bevindt verreweg het grootste deel van de Nederlandse populaties zich in Drenthe, waarbij het Dwingelderveld het belangrijkste bolwerk is.

De meeste bijen nestelen op open, zandige plekje. Dergelijke plekje behouden en creëren is dan ook een van de belangrijkste aanbevelingen van het onderzoeksrapport van EIS. Daarnaast bevelen de onderzoekers aan de

bloemenrijkdom van de heide en van de bermen van fietspaden en dergelijke te vergroten. En ook niet onbelangrijk: het is zaak om bijenkasten uit de buurt van de voorkeursgebieden van wilde bijen te houden; anders worden de wilde soorten gemakkelijk weggeconcurrerd door de honingbij. Het EIS-rapport is te downloaden van de website www.bestuivers.nl/Portals/5/Publicaties/Artikelen/Smit_vdMeer_2016_Dwingelderveld_2016-13_klein.pdf?ver=2017-02-13-104739-803.

HEIDEHOMMEL (JOHN SMITH / EIS KENNISCENTRUM INSECTEN)

Oldengaerde open op Monumentendagen

Unieke kans om historische havezate te bekijken

Net als vorig jaar gaat Landgoed Oldengaerde in Dwingeloo tijdens de Open Monumentendagen open voor het publiek. Op zaterdag 9 en zondag 10 september kan iedereen een kijkje komen nemen tijdens de rondleidingen die dan gehouden worden.

In 2016 heeft het landgoed voor het eerst meegedaan met de Open Monumentendagen. Stichting Het Drentse Landschap, sinds eind 2013 eigenaar van Oldengaerde, organiseerde rondleidingen en Stichting Dwingels Eigen, de lokale historische vereniging, verzorgde in enkele kamers een tentoonstelling van originele, historische Drentse kledij vanaf eind achttiende eeuw. Ook dit jaar gaat Het Drentse Landschap voor deze dagen de samenwerking aan met Stichting Dwingels Eigen.

Het landgoed kent een lange geschiedenis. Het was al voor 1420 in bezit van de familie Van Holthe tot Echten, die er toen ook het huis liet bouwen. De havezate is in 1717 verbouwd in grandioze stijl en wordt omringd door Franse formele en Engelse landschappelijke tuinen. Oldengaerde werd aan het eind van de achttiende eeuw verrijkt met vele plantensoorten, waaronder een krenten-boompje uit Canada. Dit boompje was de aanzet voor de aanplant van krentenbomen bij Dwingeloo. Nog steeds wordt jaarlijks de krentenbloesemwandeltocht georganiseerd; onlangs vond de zeventigste editie plaats.

Bewoners van Oldengaerde werden veelvuldig toegelaten tot het ridderschap van Drenthe. De inrichting van het huis is nog zoals de laatste particuliere eigenaar het heeft bewoond. De komende jaren zal het landgoed stapsgewijs worden gerestaureerd en nieuw leven worden ingeblazen. Hoewel de havezate in de toekomst gedeeltelijk een publieksfunctie zal krijgen, zal het gebouw ten tijde van de planvorming en de bouwwerkzaamheden niet of minder toegankelijk zijn. De rondleidingen bieden dan ook een unieke kans om de havezate in de huidige staat te bekijken. Voor nadere informatie en aanmelding zie www.drentslandschap.nl.

Nieuws over het project Drents-Friese Wold & Leggelderveld

Wanneer is actie in het veld te zien?

De looptijd van het project LIFE *Going up a level* is vijf jaar. Het project is gestart in 2014 en zal in december 2019 worden afgerond. Idealiter waren de maatregelen in het veld allang in uitvoering. Alle voorbereidingen, procedures en onderzoeken vragen echter – om dit zorgvuldig te doen – veel tijd.

Voor vier terreinen zijn de voorbereidingen nu in een afrondende fase. De onderzoeken naar cultuurhistorie, archeologie en ecologie zijn klaar. Om nogmaals te toetsen of de werkzaamheden geen schade opleveren aan bestaande flora en fauna loopt nog extra onderzoek naar in het bijzonder adder, hazelworm en kamsalamander. In de tussentijd worden de maatregelen in detail uitgewerkt in bestekken. Deze zijn rond de zomer klaar. Dan volgt een openbare aanbesteding en in het najaar zullen de werkzaamheden starten.

Herstel vennen en heide

Op Berkenheuvel en De Nul, terreinen van Natuurmonumenten, wordt gewerkt aan het herstel van zes vennen. Verwijderen van opslag van bomen en struiken in en rondom deze vennen gaat zorgen voor minder bladval en meer zonlicht. Langs de randen van het Wapserveld worden lokaal bomen gekapt om geleidelijke, kruiden- en struikenrijke overgangen van hei naar bos te laten ontstaan. Op het Doldersummerveld van Het Drentse Landschap worden lokaal voormalige landbouwgronden geplagd. De grond die beschikbaar komt wordt gebruikt om sloten ondieper te maken. Over de werkzaamheden op Boschoord leest u elders op deze pagina's meer. De verwachting is dat de werkzaamheden in deze terreinen in het najaar als eerste zichtbaar zullen zijn.

Voor wie hier meer over wil weten: samen met Natuurmonumenten, Het Drentse Landschap en de Maatschappij van Weldadigheid zal de projectorganisatie informatiebijeenkomsten organiseren.

Projectnieuwtjes

- Op 13 april zijn tijdens een bezoek van de regionale coördinator Benelux van het monitoringsteam LIFE van de Europese Commissie, twee informatiezuilen over het project LIFE - *a level* onthuld. Eén zuil staat bij het Buitencentrum in Appelscha, de andere aan de Drentse Bosweg bij Oude Willem.

- Er is een ontdekkartaat voor het LIFE-project gemaakt. Met deze kaart kunnen kinderen in de bovenbouw van het basisonderwijs met begeleiding op achttien locaties op zoek naar de veranderingen in het landschap. De ontdekkartaat is beschikbaar bij de infopunten in het Drents-Friese Wold.

- De vierde uitzending van Roeg! LIFE en de eerste van dit jaar was op 22 april. De uitzending is terug te zien op www.np-drentsfrieseveld.nl onder 'LIFE/N2000'.
- Het spreekuur voor LIFE gaat deze zomer open. De eerste keer is op donderdag 13 juli van 13:30 tot 15:30 uur. De tweede keer is kort na de zomervakantie op donderdag 7 september, ook van 13:30 tot 15:30 uur. Het spreekuur is vooralsnog maandelijks en is ingericht in het kantoor van bureau Eelerwoude aan de Brink 1a in Diever.

Veelzijdig Landgoed Boschoord

Een partij in het project LIFE *Going up a level* die tot nu toe onderbelicht is gebleven is de Maatschappij van Weldadigheid. Ten onrechte, want met Landgoed Boschoord bezit de Maatschappij een zeer bijzonder gebied aan de zuidwestflank van het Drents-Friese Wold. De Maatschappij van Weldadigheid werd in 1818 door Johannes van den Bosch opgericht om de schrijnende armoede in ons land te bestrijden.

Na de koloniën Frederiksoord, Wilhelminaoord en Willemsoord werd een begin gemaakt met de aanleg van wat de zevende kolonie van Van den Bosch had moeten worden. Maar op de zeer onvruchtbare grond kwam de landbouw niet van de grond en de kolonie nooit tot volle wasdom. Na 1860 werd het besluit genomen om hier bos aan te leggen. Vandaar de naam Boschoord.

Dit bos is uitgegroeid tot een prachtig natuurgebied met afwisselend loof- en naaldbout, vennen, heideveldjes en weidegronden. De veentjes zijn met soorten als lavendelheide en kleine veenbes van grote waarde. En van de zeven in Nederland voorkomende reptielen vind je er hier vier: adder, ringslang, hazelworm en levendbarende hagedis.

Verhaal doorvertellen

De Maatschappij van Weldadigheid zet zich ervoor in om het bijzondere verhaal van de Koloniën van Weldadigheid door te vertellen en opnieuw betekenis te geven. Het initiatief van Johannes van den Bosch is een uniek verhaal in onze Nederlandse geschiedenis. Met het stichten van de landbouwkoloniën wilde hij paupers door middel van werk, onderwijs en zorg een kans bieden om aan de armoede te ontsnappen. Het begin van onze huidige verzorgingsstaat. Op het landgoed zijn de sporen van de bewogen geschiedenis nog steeds zichtbaar: de kenmerkende lanenstructuren van een ontginningsgebied, de grafheuvels, een handvol koloniehuisjes en het Rijksschooltje met

bijbehorende schoolmeesterswoning. Samen met de andere koloniën is het gebied op weg naar de UNESCO Werelderfgoedstatus.

Het verhaal van de Maatschappij is ook nu relevant en verdient het om doorverteld te worden aan toekomstige generaties. Dat hier belangstelling voor is, bleek uit de grote deelname aan de serie workshops en excursies die de Maatschappij de afgelopen maanden samen met Staatsbosbeheer heeft georganiseerd.

Veenherstel

Bosbouw staat in Boschoord voorop, maar de Maatschappij kijkt verder. In 2010 zijn maatregelen genomen in het Vrouwenveld. Dit heideveld met twee veentjes was helemaal dichtgegroeid met vuilboom en zachte berk. Door demping van een sloot is de waterstand omhooggegaan. De productie van methaan is sterk bevorderd en het veenpakket in beide veentjes is gaan drijven, een voorwaarde voor nieuwe veengroei. Het waterpeil is nu zeer constant en de ontwikkeling van de vegetatie is spectaculair. Een vlonderpad maakt het mogelijk dit met droge voeten te bekijken. In het noordelijke veentje sterven de pollen pijpenstro en de berken en dennen af. Het veenmos breidt zich uit. Ronde zonnedauw, eenjarig wollegras en waterveenmos groeien op de overgangen van het veentje naar de heide. In het zuidelijke veentje zorgt de uitbreiding van andere veenmossen, zoals wrattig veenmos, voor de groei van hoge mosbulten die zo kenmerkend zijn voor deze hoogveentjes.

Samenwerking

In samenwerking met LIFE *Going up a level* zijn nu maatregelen in voorbereiding aan de oostkant van Landgoed Boschoord. Weghalen van opslag op de hei en langs vennen, omvormen van bestaand bos naar meer gevarieerd bos, lokaal kappen van productiebos om heide en vennen ruimte te geven en plagwerkzaamheden gaan zorgen voor herstel van de natte heide en de vennen. Het dempen van enkele greppels en sloten zal het positieve effect op de natuur versterken. Dit hernieuwde heidelandschap sluit straks nog beter aan op het aangrenzende Doldersummerveld en vergroot daarmee het leefgebied van bijzondere planten en dieren.

De Maatschappij van Weldadigheid laat met deze samenwerking zien dat zij veel waarde hecht aan zorgvuldig omgaan met natuur en met de omgeving. Dat past bij het doel van de Maatschappij om het historisch erfgoed van Johannes van den Bosch te behouden en te ontwikkelen. Zo zoekt de Maatschappij steeds naar de balans tussen cultuurhistorisch en natuurlijk erfgoed. Dat valt te prijzen!

VLONDERPAD VROUWENVELD (WEVOUTDOOR)

© www.wevoutdoor.nl

NATTE HEIDE VROUWENVELD

RONDE ZONNEDAUW

Toekomst voor de grauwe klauwier

Het logo van het project LIFE *Going up a level* is het kenmerkende silhouet van een grauwe klauwier. Deze bijzondere vogel geldt als symbool voor het type natuur dat zich hier dankzij de projectmaatregelen zal ontwikkelen. Waarom, en wat voor vogel de grauwe klauwier eigenlijk is, leest u in dit artikel.

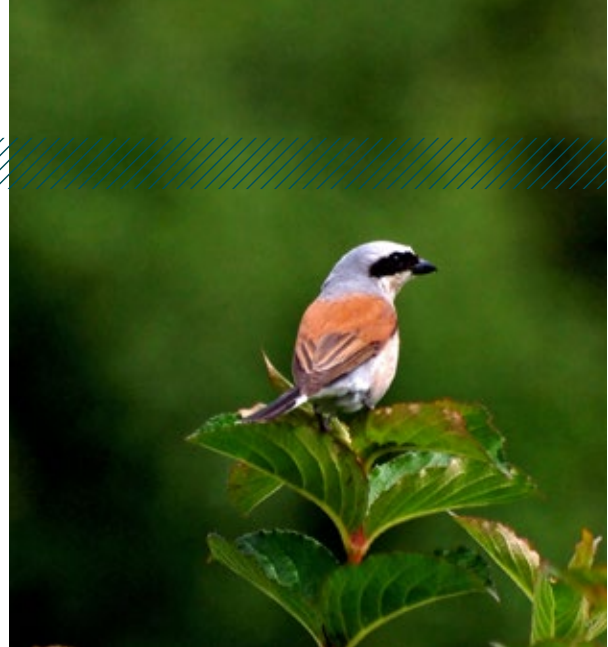
Een vreemde vogel, die grauwe klauwier. Het is een echte zangvogel, maar hij vertoont trekjes van een roofvogel. Het snaveltje heeft een klein haakje, waarmee de vogel muizen en insecten kan verorberen. Prooien die hij niet direct nodig heeft spitst hij aan stekels van struiken of aan prikkeldraad. Als appeltje voor de dorst zogezegd. Luguber, maar wel effectief.

Topje van struik

In de winter zie je hem niet. Dan bivakkeert de grauwe klauwier in warm Afrika. Hij laat zich in de koude maanden vertegenwoordigen door zijn neef de klapekster, die het bij ons 's winters aangenamer vindt dan in kil Scandinavië. Pas in de loop van het voorjaar arriveren de klauwieren uit het zuiden. De vogels zoeken een plekje in ruig grasland en op de heide, liefst eentje waar flink wat stekelige struiken staan. Je kunt een klauwier dan vaak parmantig zien zitten in het topje van een struik, terwijl hij de omgeving afspeurt naar prooien. Tijdens het broeden gedragen de vogels zich heimelijk en zijn ze bijna onzichtbaar. Pas als er jongen zijn, worden ze weer beter zichtbaar omdat ze dan af en aan vliegen met voedsel.

Kansen in Oude Willem

De grauwe klauwier is in de vorige eeuw flink zeldzamer geworden, maar inmiddels is de stand weer wat toege-

nomen. In Drenthe begon de victorie in het Bargerveen, waar door herstel van het hoogveen en aangrenzende landerijen prima omstandigheden voor de grauwe klauwier werden geschapen: rust, nestelplekken in struweel en volop insecten. Zo ontwikkelde het Bargerveen zich tot kraamkamer van de Drentse populatie. Van daaruit zwermde de soort uit over Drenthe, tot in het Dwingelderveld en het Drents-Friese Wold. De omgeving van de Vledder Aa is een goed voorbeeld van zijn favoriete biotoop. Hier zijn door het herstel van het beekdal en door het beheer struwelen van braam en meidoorn ontstaan waar hij zich thuis voelt. De vooruitzichten zijn goed, want door de uitvoering van het LIFE-project zullen meer ruige graslanden en struwelen ontstaan, vooral in de randzone van de Oude Willem. Meer soorten zullen daarvan profiteren; denk aan vlinders, libellen, zangvogels, wezels en reptielen. Veel daarvan staan op het menu van de grauwe klauwier. Zo zorgt het LIFE-project voor herstel van een complete levensgemeenschap waarvan de grauwe klauwier het trotse vlaggenschip is!

'Drenthe als voorbeeld van samenhang'

De provincie Drenthe doet het goed in de taken voor een natuurrijkere en duurzamere leefomgeving met meer biodiversiteit. We zijn dat natuurlijk ook wel aan onze groene en welbehaaglijke stand verplicht. Het is voor ons min of meer vanzelfsprekend geworden dat provincie, waterschappen, natuurbeherende organisaties, gemeenten en toeristisch bedrijfsleven de handen ineenslaan.

Het project Dwingelderveld is in maart officieel afgesloten. Een paar open eindes moeten nog worden afgewerkt. Met name de afwatering ten oostzijde van het ecoduct en de herinrichting in het noordelijke gedeelte ten westen van de A28. We hebben mogen constateren dat de samenwerking in de bestuurscommissie heeft geleid tot een prachtig resultaat. Een budget van om en nabij de 20 miljoen euro (inclusief het ecoduct) is door Europa, het Rijk en de projectpartners ingezet. Ik hoop, of beter gezegd: ik verwacht, dat de beleving van water, mens, dier, boom en plant in de komende decennia het oordeel over deze ingreep positief zal maken. Het is een parel in het groene Drentse snoer.

In het Drents-Friese Wold, en dan met name in het gebied van de Oude Willem, gaan we de komende tijd echt de eerste resultaten zien van alle plannenmakerij en administratieve en financiële voorbereidingen. Zoals bij zoveel klussen lijken de voorbereidingen onder de oppervlakte lang te duren, maar zullen de resultaten, als eenmaal de schop echt ter hand genomen wordt, snel zichtbaar worden.

Zoals u elders op deze pagina's kunt lezen zijn met de Maatschappij voor Weldadigheid afspraken gemaakt over haar gronden. Ook dit gebied behoort tot onze groene en toegankelijke (hoofd)structuur. Weer een mooi voorbeeld van het resultaat van samenwerking. Zo maken we samen van Drenthe steeds meer een voorbeeld van samenhang tussen natuur, water en mens. Een aangenaam en vanzelfsprekend oord, waar we wonend, werkend, bezoekend en ontspannend van onze leefomgeving genieten. Het is de moeite waard.

Hartelijke groet, Willem Urlings, voorzitter bestuurscommissies

Zwarte specht, bosvogel bij uitstek

Het logo van Nationaal Park Drents-Friese Wold toont een zwarte specht. De zwarte specht is hier, maar ook in het Dwingelderveld, een van de doelsoorten in het kader van Natura 2000. Maar wat is dat nu eigenlijk voor een vogel, die zwarte specht? Maak kennis met een bosvogel pur sang en een eersteklas houthakker.

Er broeden zes soorten spechten in Nederland. De zwarte specht is daarvan de grootste, met ongeveer het formaat van een kraai. Hij is ook zo zwart als een kraai, maar met een rood petje (bij het vrouwtje gereduceerd tot een rood kalotje op het achterhoofd). De zwarte specht is een krachtige houthakker, die nestholten kan uithakken in levend beukenhout.

Het is een uitgesproken bosvogel, die je alleen in grotere bossen of boscomplexen aantreft. In houtwal- en singellandschappen en gebieden met verspreide bosjes – waar andere spechten wel te vinden zijn – zoek je hem vergeefs. Eén paartje zwarte spechten heeft een territorium van al gauw zo'n tweehonderd hectare nodig, heeft de Drentse spechtenonderzoeker Willem van Manen van SOVON berekend. In het Drents-Friese Wold broeden volgens hem de laatste jaren zo'n 15-16 paartjes. Voor het Dwingelderveld komt Joop Kleine de laatste jaren op 9 à 10 territoria. Dat zijn aanzienlijk lagere aantallen dan in het verleden zijn gepubliceerd, maar die vroegere schattingen waren te hoog, aldus Van Manen en Kleine. De spechten blijken een veel groter gebied te bestrijken dan men destijds veronderstelde.

Alleen beuk

De zwarte specht maakt zijn nest in Drenthe tegenwoordig vrijwel uitsluitend in beuk, in boslanen en beukenopstanden. Dat geldt ook voor het Dwingelderveld en in iets mindere mate voor het Drents-Friese Wold. Daar wordt nog weleens een dode fijnspar verkozen; daarvan zijn er in dat gebied relatief veel, terwijl beukenbos in sommige delen schaars is. Oude hollen getuigen er nog van dat zwarte spechten twintig en meer jaren geleden nog in grove dennen broedden. Waarschijnlijk waren de beuken toen nog niet oud en groot genoeg.

Hun voedsel, dat bestaat uit mieren en andere insecten en hun larven, zoeken zwarte spechten in alle delen van het bos. Inclusief open plekken zoals kapvlaktes. Die zijn zelfs in trek: de stompen van gekapte bomen vormen een aantrekkelijke voedselbron.

In het Drents-Friese Wold wordt sinds 2016 geprobeerd zwarte spechten te vangen en van zenders te voorzien, om in het kader van Natura 2000 meer te weten te komen over hun actieradius en leefwijze. Wanneer de resultaten van dit onderzoek bekend worden, zal Veldwijzer daar aandacht aan geven.

FOTO'S: STAATSBOSBEHEER

Boswerkzaamheden Drents-Friese Wold vanaf komend najaar

Op weg naar natuurlijk bos

De omvorming van bossen in het Nationaal Park Drents-Friese Wold naar meer natuurlijk bos gaat nog een aantal jaren duren. Dat betekent dat er ook komend winterseizoen weer machines aan het werk zullen zijn om bomen te vellen. Een overzicht van wat u kunt verwachten.

Staatsbosbeheer maakt de resterende productiebossen in het Nationaal Park aantrekkelijker voor dieren, planten en mensen. Dit gebeurt door open plekken te maken in het bos. Daar ontstaat na een paar jaar spontaan weer bos met meer variatie in boomsoorten en leeftijd. Na omvorming van productie- naar natuurbos zal het bos meer met rust gelaten worden. Zo is het Drents-Friese Wold straks een van de weinige gebieden in Nederland waar de natuur zoveel mogelijk haar gang mag gaan.

Wat gaat er gebeuren?

Bomen met stip worden verwijderd in de periode oktober 2017 tot begin maart 2018. Buiten het broedseizoen dus. Staatsbosbeheer werkt volgens de gedragscode bosbeheer en het hout draagt het FSC-keurmerk. Dat betekent dat rekening wordt gehouden met aanwezige dieren en planten. Bomen met nestholtes, mierenhopen en dassenburchten worden ontzien. Het vrijkomende hout gaat naar de houtverwerkende industrie. De opbrengsten worden gebruikt voor het beheer van natuurgebieden.

Wat merkt u ervan?

In de zwart omlinjende bosgebieden zijn oogstmachines aan het werk. De boomstammen worden langs brede zandpaden gestapeld en afgevoerd door houttransportauto's. Fietspaden blijven toegankelijk. Gemarkeerde wandel-, ruiters- en atb-routes zijn tijdelijk slecht begaanbaar en worden na de werkzaamheden hersteld. Onze excuses voor de overlast.

Meer informatie:

Staatsbosbeheer Drents-Friese Wold,
Bosweg 27-b, 9423 TA Hoogersmilde;
e-mail: c.joziasse@staatsbosbeheer.nl;
www.boswachtersblog.nl/drentsfriese-wold;
www.staatsbosbeheer.nl

Herman Westra van Holthe: 'Productiebos kan zeer afwisselend zijn'

BRON: H.WESTRA VAN HOLTHE

Particuliere eigenaren dragen bij aan variatie

Naast de bekende beheerorganisaties als Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer beheren ook particuliere eigenaren gronden in de drie grote natuurgebieden in Zuidwest-Drenthe. Ze dragen bij aan de diversiteit van het beheer en daarmee van het landschap. Zo hebben verschillende leden van de familie Westra van Holthe eigendommen in het Dwingelderveld. Veldwijzer sprak met een van hen, Herman Westra van Holthe.

De naam Westra van Holthe is al ruim twee eeuwen verbonden met deze streek. Zo waren verschillende voorvaderen burgemeester van Dwingeloo. Het begon in 1808, toen Aalt Willem van Holthe de havezate Oldengaerde kocht. In de periode daarna zal het grondbezit door vererving en verkoop vervolgens versnipperd zijn geraakt en verdeeld over diverse familieleden. 'Zelf bezit ik zo'n 45 hectare, verdeeld over meerdere, deels verspreid gelegen percelen', vertelt Herman Westra van Holthe. 'Daarnaast beheer ik voor de familie een gezamenlijk bezit van zo'n 30 hectare. Andere familieleden hebben ook nog privé percelen. Wat de oppervlakte precies is zou ik u niet kunnen aangeven.'

Bos levert weinig op

'Mijn percelen bestaan voornamelijk uit bos. Productiebos, want het is de bedoeling dat de grond iets opbrengt. Dit verschilt dus van een natuurdoelstelling, waarbij het behalen ervan vaak voor het grootste deel wordt bekostigd uit donaties en subsidies. Behoud staat echter voorop; nummer twee is inkomsten, waarbij je rekening houdt met historie en met waar je zelf aardigheid in hebt. Het inkomstenaspect is dus niet allesbepalend. Bos levert echter weinig op, en je wilt wel voorkomen dat je erop verliest. Dat is de basis om het weer een generatie door te kunnen geven.'

'Productiebos kan vele verschijningen hebben en zeer afwisselend zijn. Omdat elke particulier weer eigen ideeën heeft ontstaat veel afwisseling in het landschap. De meeste eigenaren streven naar variatie in soorten en in leeftijdsopbouw, er worden geregeld open plekken gecreëerd voor natuurlijke verjonging, soms wordt met takkenbossen of dood hout bescherming geboden aan bijvoorbeeld fazant, haas of patrijs tegen de grote hoeveelheden roofvogels en vossen. Ook is er ruimte voor soorten als berk en esdoorn om het blad van bijvoorbeeld eiken beter te laten verteren, wat goed is voor het bodemleven. Veel particulieren zijn erg betrokken bij hun eigendom en beleven er veel plezier aan.'

Tevreden burenen

'Dat de percelen in een nationaal park liggen, maakt voor mij in principe weinig verschil. De spelregels die er gelden kunnen zowel kansen als bedreigingen opleveren voor het behoud binnen de familie. Een positief aspect is dat het samenwerking kan bevorderen. Iedereen heeft immers te maken met dezelfde overall doelstellingen. Je kunt bepaalde beheersingrepen gezamenlijk uitvoeren, zaken die je alleen misschien niet had kunnen realiseren. Daarnaast kun je kennis nemen van ideeën van andere eigenaren die als inspiratie kunnen dienen en kun je zelf ook invloed uitoefenen op aspecten van het beleid. Streven hierin is wat mij betreft dat iedereen als tevreden burenen kan samenleven.'

Particulier eigendom in de drie natuurgebieden

In Het Drents-Friese Wold plus het Leggelderveld (totaal 7.466 hectare) is ruim 500 hectare in eigendom bij particulieren (ter vergelijking: Staatsbosbeheer 4.327 ha, Natuurmonumenten 1.299 ha). In het Dwingelderveld gaat het om enkele honderden hectares. Het Holtingerveld kent relatief het meeste particulier eigendom: 634 van de 1782 hectare (situatie 2016).

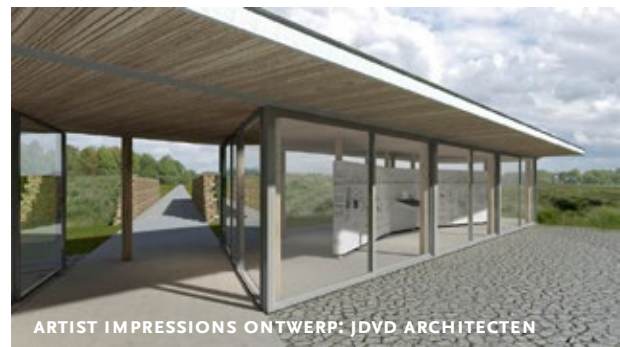

Toegangspoort Holtingerveld: Informatiecentrum en horeca in 2017 klaar

Het is al eerder in Veldwijzer aangekondigd, maar nu is het dan zover: deze zomer gaat het kleinschalige informatiecentrum met dito horecavoorziening op de Toegangspoort Holtingerveld open. Vanaf dan kan de poort zijn rol als hét vertrekpunt voor een verkenning van dit fascinerende gebied echt goed vervullen.

In 2013 is de Toegangspoort van het Oerlandschap Holtingerveld geopend. Verschillende thematische routes starten hier. Allerlei sporen uit het verleden zijn zichtbaar in het gebied. Op het terrein van de toegangspoort vind je een parkeerplaats, een evenemententerrein, een grondwal die een gletsjer uitbeeldt, de schaapskooi van de Holtinger schaapskudde en de Vlindertuin. Toch ontbrak er nog iets aan deze prachtige locatie. Bezoekers die het gebied nog niet kennen, weten niet wat ze hier allemaal kunnen verwachten. Ze krijgen geen beeld van het gebied en van het verhaal erachter. Daarin wordt nu voorzien met het kleinschalige informatiecentrum. Inmiddels staat het gebouw in de steigers; het wordt komende zomer geopend. De Stichting Promotie Westerveld gaat het centrum beheren. In het gebouw komt ook een kleinschalige horecavoorziening. Het informatiecentrum gaat tevens als startpunt dienen van excursies met de boswachter of een van de lokale gidsen.

Meer plannen

Gekoppeld aan het centrum is een app in ontwikkeling die ervoor zorgt dat je op een aantal prominente plaatsen, zoals bij de hunebedden en het vliegveld, een spannend verhaal te horen krijgt. Daardoor gaat wat je ziet ook echt leven! En daarmee is het nog niet klaar. Onderzocht wordt of voor mindervaliden een familiepad mogelijk is tussen de poort en de hunebedden. Daarnaast is er de wens het vroegere vliegveld beter zichtbaar te maken vanaf de poort. Van diverse kanten gaan organisaties en ondernemers reuring organiseren om de poort tot een nog groter succes te maken. Het Holtingerveld, 'oerlandschap gekneeld door ijs en oorlog', verdient die aandacht!

Sprokkelwark

GESLAAGD! (AXEL WIEWEL)

Dertien gastheerbedrijven erbij in Dwingelderveld

Sinds dit voorjaar telt Nationaal Park Dwingelderveld 33 gastheerbedrijven. Dat zijn er dertien meer dan tot nu toe. De toename is het resultaat van de cursus Gastheerschap die het Nationaal Park gaf, samen met Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en het IVN.

De deelnemende recreatieondernemers werden in drie dagdelen breed geïnformeerd over het Dwingelderveld. Ze kregen veel te horen over het ontstaan van het gebied, de betekenis van water, de bijzondere natuur, het beheer, de activiteiten die jaarlijks worden georganiseerd en de vele routes. Ook gingen recreatieondernemers en organisatoren met elkaar in gesprek over gewenste en minder gewenste activiteiten in (kwetsbare) delen van het gebied. Tijdens twee excursies in het Nationaal Park werd veel zichtbaar gemaakt van wat tijdens de bijeenkomsten was verteld. Op de laatste cursusdag feliciteerde Henk van Hooft, voorzitter van de stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek, de nieuwbakken gastheren en gastvrouwen, en reikte hen het certificaat uit. Daarnaast gaf hij hun het bijbehorende gevelbord en de vlag van het Nationaal Park. Die sindsdien duidelijk zichtbaar bij de nieuwe gastheerbedrijven wappert! Aan de vlag en het gevelbord zijn de 33 gastheerbedrijven voor iedereen herkenbaar. Dankzij de opgedane kennis kunnen zij hun gasten veel vertellen over het gebied en over de vele activiteiten die er jaarlijks worden georganiseerd. Bovendien beschikken ze over de meest recente folders van het Nationaal Park.

Bij voldoende animo organiseert het Nationaal Park de gastheerschapscursus in 2018 weer. Op de website www.nationaal-park-dwingelderveld.nl staat een overzicht van de huidige gastheerbedrijven in en rond het Dwingelderveld.

KAMFERGORDIJNZWAM (JEROEN ONRUST)

Paddenstoelenreservaat in Drents-Friese Wold

In het Drents-Friese Wold en het Dwingelderveld veranderen eenzijdige naaldboomopstanden in gevarieerd gemengd bos. Maar niet overal. Enkele fijnsparpercelen blijven in stand als paddenstoelenreservaat. Want gemengd bos met inheemse bomen mag in het algemeen veel rijker zijn aan planten en dieren, sommige fijnsparbossen hebben grote waarde voor bijzondere paddenstoelen. Dat bleek uit onderzoek van de Paddenstoelenwerkgroep Drenthe. Op basis van de uitkomsten daarvan heeft Staatsbosbeheer 22 fijnsparbossen in Drenthe aangewezen die voortaan speciale bescherming genieten. De top drie hiervan wordt geheel gevrijwaard van ingrepen. Een van die drie topgebieden ligt in het Nationaal Park Drents-Friese Wold. In dit fijnsparbos groeien tientallen bijzondere soorten, waaronder kamfergordijnzwam en blauwe satijnzwam.

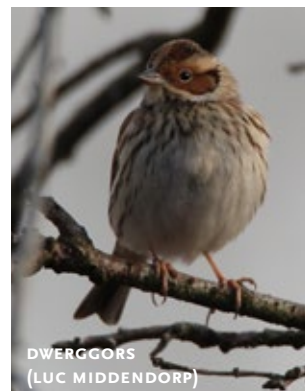

Overdracht Defensiegronden Holvingerveld

Het ministerie van Defensie heeft onlangs een gebied van 273 hectare met bos, grasland, heide en stuifzand aan de zuidkant van het Holvingerveld bij Havelte overgedragen aan Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer, aansluitend aan de bestaande eigendommen van deze organisaties. In het gebied is jarenlang geoefend door de Landmacht. Hoewel Defensie het gebied zorgvuldig en met oog voor de natuur heeft beheerd, is enig herstelwerk gewenst. Er staan maatregelen op stapel voor onder meer herstel van heischraal grasland (zie elders in deze Veldwijzer) en vennetjes.

Dwerggorzen trokken veel bekijks

Van half januari tot half februari verbleven twee dwerggorzen in de

DWERGGORZ (LUC MIDDENDORP)

buurt van de Ganzenpoel in het Drents-Friese Wold. Er kwamen honderden vogelaars uit verschillende delen van het land op af. De dwerggorz – een naaste verwant van de bij ons algemene rietgorz – is een zeer zeldzame bezoeker uit het hoge noorden: Fins Lapland en de Russische taiga.

MIDDELSTE BONTE SPECHT (CHAIM HAVERMAN))

Middelste bonte specht in opmars

Naast de grote en de kleine bonte is er ook, jawel, een middelste bonte specht. Tot voor kort moest je de grens met Duitsland over om deze specht, een uitgesproken liefhebber van oud bos met veel dood hout, te kunnen bewonderen. Maar de laatste jaren is hij aan een gestage opmars in ons land bezig. En die heeft nu ook Zuidwest-Drenthe bereikt. Zo verblijft er al sinds het begin van het jaar een paartje in het landgoedbos in de westpunt van het Dwingelderveld, in de buurt van Oldengaerde.

Sprokkelwark

Buitencentrum Drents-Friese Wold
Terwisscha 6a
8426 SJ Appelscha
0516 - 464020

Bezoekerscentrum Dwingelderveld
Benderse 22
7963 RA Ruinen
0522 - 472951

Poort Holtingerveld
Van Helomaweg 14
7971 PX Havelte
0521 - 342155

Websites

www.np-drentsfriesewold.nl
www.np-dwingelderveld.nl
www.holtingerveld.nl
www.regionaalandschap-drenthe.nl

Twitter

@NationaalParkDF
@Dwingelderveld
@BCDwingelderveld
@NaarBuiten_DFW

Facebook

www.facebook.com/gastherendfw
www.facebook.com/dwingelderveld

Instagram

[bezoekerscentrumdwingelderveld](https://www.instagram.com/bezoekerscentrumdwingelderveld)

Colofon

Redactie

Henk van den Brink (eindredactie),
Hans Dekker, Nico Driessen, Mariet
Keuning, Hans Kruk, Sonja van
der Meer, Arthur Scheper, Catrien
Scholten en Axel Wiewel

Redactieadres

Secretariaat Regionaal Landschap,
Postbus 122, 9400 AC Assen
0592 - 36 55 55
dwingelderveld@drenthe.nl
drents-friese-wold@drenthe.nl

Foto's

Hans Dekker tenzij anders vermeld

Grafische vormgeving

Grafische Diensten, provincie Drenthe

Veldwijzer

Veldwijzer is een periodieke uitgave met nieuws en achtergronden van Nationaal Park Drents-Friese Wold, Nationaal Park Dwingelderveld en Oerlandschap Holtingerveld. Het blad verschijnt twee maal per jaar, wordt huis aan huis bezorgd rond de gebieden, en is verkrijgbaar in de bezoekerscentra van Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer.

Oplage: 25.500.

© Stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese grensstreek 2017

Teksten van dit informatiebulletin mogen gebruikt worden voor niet-commerciële doeleinden, onder vermelding van de bron.

JONGE STRUIKHEI IN HET NOORDENVELD (DWINGELDERVELD)

Internationaal heidecongres

Van 20 tot en met 25 augustus komen heidebeheerders en -onderzoekers in groten getale naar Nederland om zich te laten bijpraten over de meest actuele stand van zaken rond het thema heidebeheer. Het is de vijftiende editie van een jaarlijks evenement over heidebeheer, -bescherming en -onderzoek.

In deze week brengen de gasten ook een bezoek aan het Dwingelderveld. Punt van aandacht is hier vooral het grote herstelproject zoals enkele jaren geleden is uitgevoerd. Niet alleen het Dwingelderveld mag zich in het bezoek verheugen, de gasten nemen ook een kijkje in het Bargerveen, het mooiste hoogveen gebied van ons land. Meer informatie: www.ehw2017.nl

Studenten onderzoeken plateau-duinen

In de vorige Veldwijzer (nummer 2 van 2016) vertelde Hans Salverda uit Zorgvlied over de plateau duinen in en rond het Drents-Friese Wold. Zandheuvels die hun bestaan duizenden jaren geleden juist begonnen als laagte, gevuld met veen. De veenkern hield stand toen het omringende zand werd weggeblazen, en zo werd de laagte een heuvel. Afgelopen voorjaar onderzochten vier studenten van Hogeschool Van Hall Larenstein in Leeuwarden een aantal als plateau duin aangemerkte heuvels in en rond het Aekingerzand. Van de tien duinen waarin zij grondboringen verrichtten, bleken er zeven daadwerkelijk veen in de kern te bevatten: het bewijs

dat het inderdaad een plateau-duin betreft. Op de andere drie plekken vonden de studenten aanwijzingen dat het hier om pingoruïnes gaat, een ander boeiend aardkundig fenomeen waaraan Veldwijzer vorig jaar (in nummer 1) aandacht besteedde. Een pingoruïne is een laagte, vaak – zoals hier – omgeven door een aarden wal, die overbleef na het smelten van een ondergrondse 'ijsbobbels' in de laatste ijstijd. Het onderzoek was onderdeel van een breder project, het maken van een 'landschapsbiografie van de Kale Duinen' in opdracht van de Historische Werkgroep Zorgvlied en omgeving. Deze landschapsbiografie vormt input voor een volgend jaar te verschijnen boek van de werkgroep.

DE ONDERZOEKERS GEVEN UITLEG AAN HUN MEDESTUDENTEN IN KALE DUINEN (HENDRIK BETTEN)